

รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน

The Internal Supervision Model for Small-Size School under Office of Basic Education Commission
Based on Educational Management Approach for Highland Area in Upper Northern Region

วิไลลักษณ์ วชิรสกุลโชค¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ณ พิภุ² ดร.สุวดี อุปปินใจ³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบุญ อริยา⁴
Wilailuck Wachirasakulchok¹, Asst. Prof.Dr.Praphat Na Phikun², Dr.Suwadee Ouppinjai³ And Asist.Prof. Dr. Somboon Ariya⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก 2) พัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก 3) ประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มเป้าหมายคือโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน โดยมีขั้นตอนการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากรอบแนวคิดรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน และการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน โดยการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้แบบสอบถาม สอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหาร ครูวิชาการ และครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กบนพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน จำนวน 338 คน และขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก (ร่างที่ 1) ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบและยืนยันด้วยแบบตรวจสอบและยืนยันรูปแบบ (ร่างที่ 2) โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 17 คน และขั้นตอนที่ 5 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ วิธีการดำเนินงานของการนิเทศ ด้านที่มีความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ หลักการของการนิเทศ
2. รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน มีองค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กลไกการดำเนินการของรูปแบบ 4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ
3. ผลการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่นำเสนอมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้

คำสำคัญ: รูปแบบการนิเทศภายใน, โรงเรียนขนาดเล็ก, การจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูง

¹ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการนิเทศการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

¹Doctor of Education Program in Educational Supervision Chiang Rai Rajabhat University.

^{2,3,4}อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการนิเทศการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

^{2,3,4}Course teacher in Master of Education Program in Educational Supervision Chiang Rai Rajabhat University

*ผู้ติดต่อ, อีเมล: วิไลลักษณ์ วชิรสกุลโชค, Lailuck4151@hotmail.com

รับเมื่อ 7 เมษายน 2562 แก้ไข 29 กรกฎาคม 2562 ตอรับ 30 กรกฎาคม 2562

ABSTRACT

This research aimed to 1) study the conditions of supervision in small size schools; 2) develop the internal supervision model for small size schools under Office of the Basic Education Commission based on educational management approach for highland area in upper northern region; 3) evaluate the internal supervision model for small size schools. The study was divided into 5 stages: 1) Review the internal supervision model and educational management approach for highland area in upper northern region by means of document analysis and focus-group discussion with 7 experts. 2) Study the desirable conditions by using questionnaire and interview with 338 samples comprising administrators, academic teachers, and teachers from small size schools in upper northern region. 3) Develop the internal supervision model for small size schools (draft 1). 4) Review and validate model (draft 2) by 17 stakeholders. And 5) Evaluate suitability and feasibility of the model by 7 experts.

The results revealed that:

1. The conditions of the internal supervision in small size schools found that the aspect with the highest need is the methods for operating the supervision and the least requirement is the principles of supervision.
2. The main elements of the internal supervision model for small size schools in highland area of upper northern region were: (1) Principles of the Model (2) Objectives of the Model (3) Mechanisms for Operating the Model (4) Methods for Operating the (5) Guidelines for Evaluating the Model (6) Success Conditions of the Model.
3. The results of the evaluation of the internal supervision model for small size schools that are presented are appropriate and feasible.

Keywords: Internal Supervision Model, Small Size School, Educational Management Approach for Highland Area

ภูมิหลัง

จากรายงานสถานการณ์และแนวโน้มของสังคมไทยของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 พบว่า คุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ แม้ว่าคนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น (สำนักงานกฤษฎีกา, 2559, หน้า 41-42) นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กส่วนมากขาดประสิทธิภาพและมีคุณภาพการศึกษาค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ และยังพบว่าโรงเรียนขนาดเล็กขาดปัจจัยทางด้านต่างๆ ค่อนข้างมาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554, หน้า 1-5) ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพมากที่สุด ซึ่งในการที่จะบรรลุเป้าหมายตามหลักสูตร ต้องอาศัยกระบวนการที่สำคัญคือ กระบวนการจัดการเรียนการสอน กระบวนการบริหาร และกระบวนการนิเทศการศึกษา จะเห็นว่ากระบวนการนิเทศการศึกษาโดยเฉพาะการนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และส่งเสริมให้การเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปตามมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (วิไลลักษณ์ วชิรสกุลโชค, 2560, หน้า 2) สอดคล้องกับกรทอง จิรเดชากุล (2550, หน้า 4) ที่กล่าวไว้ว่า

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการส่งเสริมสนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก แต่เนื่องจากปัจจุบันการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์จากภายนอกนั้นไม่สามารถทำได้ อย่างทั่วถึง เพราะจำนวนศึกษานิเทศก์มีน้อยไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับความต้องการการนิเทศของครูในโรงเรียน ตลอดจน ความรู้ความสามารถของศึกษานิเทศก์ก็ไม่สามารถครอบคลุมไปทุกสาขาวิชา เพื่อแก้ปัญหาที่จำเป็นจึงจำเป็นต้องมีการนิเทศ ภายในโรงเรียน วรธรรมพร สุขอนันต์ (2550, หน้า 4) นอกจากนี้ อัญชลี โพธิ์ทอง (2544, หน้า 85) และกรรทอง จิระเดชากุล (2550, หน้า 4) ยังได้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียนไว้อย่างสอดคล้องกัน ดังนี้คือ

- 1) การนิเทศเป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนภายในโรงเรียน
- 2) ครูควรได้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนา ความเจริญด้านการสอนและทางวิชาการ
- 3) โรงเรียนต้องมีการนิเทศ เพราะปริมาณศึกษานิเทศก์มีไม่เพียงพอกับความต้องการของครูและโรงเรียน ประกอบกับบุคลากรภายในโรงเรียน มีความรู้ความสามารถ มีความคุ้นเคยและใกล้ชิดกับ ปัญหา
- 4) การนิเทศสามารถกระตุ้นนำทางความคิดใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับครูภายในโรงเรียน
- 5) เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้สึกลดภัยในการทำงาน เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ ให้บรรลุเป้าหมายอันเดียวกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรัก และภูมิใจในอาชีพครูที่ตนปฏิบัติอยู่

จากการศึกษาปัญหาและภาวะคุกคามในการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่อยู่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง และทบทวนการของโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร ของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผู้เรียนบนพื้นที่สูงและทบทวนการมีคุณภาพการเรียนต่ำไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ (สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา, 2549, หน้า ๑-๓) ในภาคเหนือมีชนกลุ่มน้อยต่างๆ หลายชนเผ่า ซึ่งอาศัยถาวรในพื้นที่สูง และทบทวนการของภาคเหนือที่เรียกว่าชาวเขา ซึ่งเป็นชาวไทยต่างวัฒนธรรม และการใช้ภาษาของตนในการสื่อสาร (สุวดี อุปปีนใจ, 2553, หน้า 4) พื้นที่ภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง (Highland) คิดเป็นร้อยละ 62 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือชนเผ่ามากกว่า 13 ชนเผ่า (สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554, หน้า 38) จากสภาพพื้นที่ของโรงเรียนในเขตภูเขาสูงในเขตภาคเหนือตอนบน มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง หางไกล และทบทวนการส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้การให้บริการ ด้านการศึกษาไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (สมพิศ กาศีป, 2556, หน้า 2) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน เพื่อประโยชน์ ในการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงกระบวนการจัดการกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน และกระบวนการจัดการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนสำหรับผู้เรียน สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน รวมทั้งผู้เรียนเกิดการพัฒนากิจกรรมต่างๆ อย่างแท้จริง และครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องต่อไป

คำถามการวิจัย

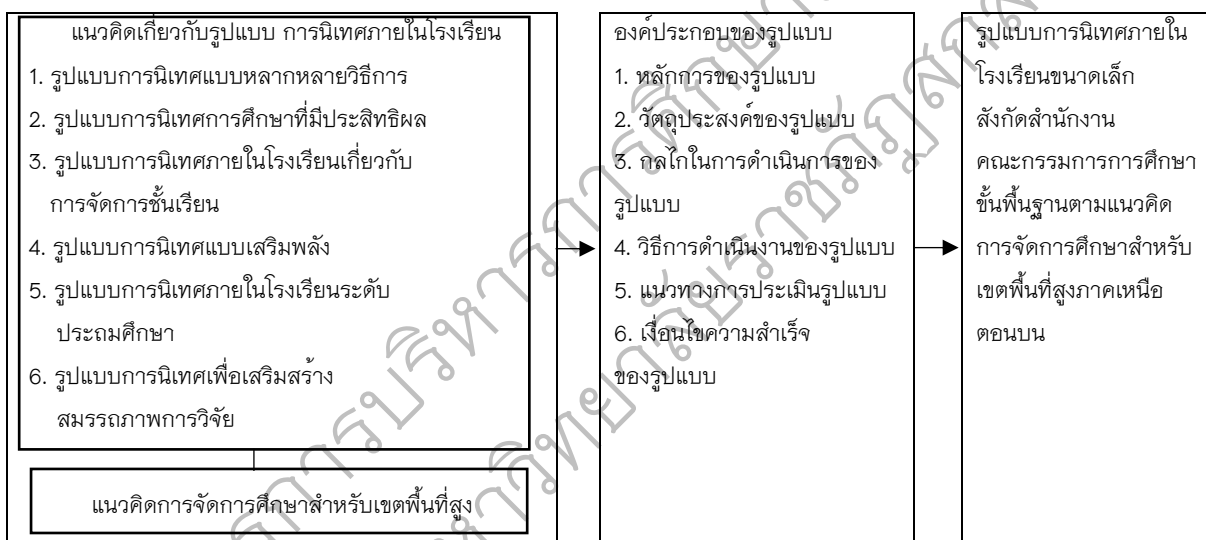
1. สภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน เป็นอย่างไร
2. รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิด การจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ควรเป็นอย่างไร
3. รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิด การจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ที่มีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการสังเคราะห์เนื้อหามาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูง ภาคเหนือตอนบน ได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น
 - 1.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 คน ในการศึกษากรอบแนวคิดรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน และการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน
 - 1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน คือผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และครูผู้สอน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน จำนวน 2,889 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 338 คน

1.3 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holder) จำนวน 17 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็กเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ในการตรวจสอบและยืนยันด้วยแบบตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับ เขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน

1.4 ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการใช้เครื่องมือเป็นประเภทตามวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ประเด็นคำถามในการจัดกลุ่มสนทนา และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ได้แก่ แบบสอบถาม
3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

มีการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากรอบแนวคิดรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน และการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน โดยดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นประเด็นคำถามในการจัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะ และแบบบันทึกผลการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สรุปสาระสำคัญต่างๆ จากกรสนทนากลุ่มในแต่ละประเด็น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูง ภาคเหนือตอนบน โดยสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และครูผู้สอน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ใน 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 338 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย วิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในโรงเรียน โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) นำเสนอในรูปแบบตาราง

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับ เขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน โดยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 ไปกำหนดเป็นโครงร่างรูปแบบ (ร่างที่ 1)

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบและยืนยันด้วยแบบตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับ เขตพื้นที่สูงภาคเหนือ

ตอนบน ด้วยการจัดสัมมนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) จำนวน 17 คน ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็กเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน นำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงและแก้ไขเป็นรูปแบบ (ร่างที่ 2)

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน มีการปรับปรุงรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับจากผู้ทรงคุณวุฒิให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าความถี่ (Frequency) 2. ค่าร้อยละ (Percentage) 3. ค่าเฉลี่ย (Mean) 4. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) 5. ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน มีดังนี้

สภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ประเด็นองค์ประกอบของรูปแบบการนิเทศภายในโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ หลักการของรูปแบบ และด้านที่มีการปฏิบัติน้อยสุด คือ วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก ประเด็นองค์ประกอบของรูปแบบการนิเทศภายใน โดยรวมต้องการให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่ต้องการให้มีการปฏิบัติสูงสุด คือ หลักการของรูปแบบ และกลไกในการดำเนินงานของรูปแบบ และด้านที่ต้องการให้มีการปฏิบัติน้อยสุด คือ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) ของสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก ประเด็นองค์ประกอบของรูปแบบการนิเทศภายใน โดยด้านที่มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และด้านที่มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ หลักการของรูปแบบ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน สรุปได้ดังนี้

รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน มีองค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบ มีดังนี้ หลักการวางแผน หลักการพึ่งตนเอง หลักกัลยาณมิตร และหลักการทำงานเป็นทีม 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กลไกการดำเนินการของรูปแบบ 4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ มีดังนี้ การนำและการวางแผน (Leading and Planning) ปฏิบัติตามแผน (Utilize) การตรวจสอบการดำเนินการ (Check) การจัดการความรู้และการพัฒนา (Knowledge Management and Development) และการสร้างขวัญและกำลังใจ (Yield) 5) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ

3. ผลการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน

3.1 ผลการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน โดยกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ และครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก สรุปได้ดังนี้ รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนมีความเหมาะสม

3.2 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ดังนี้ โดยภาพรวมมีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมาก ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนมีประเด็นที่น่าสนใจอภิปราย ดังนี้

1. สภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ประเด็นองค์ประกอบของรูปแบบการนิเทศภายใน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ หลักการของรูปแบบ และด้านที่มีการปฏิบัติ น้อยสุด คือ วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าโรงเรียนขนาดเล็กเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนมีครูไม่ครบ ชั้นทำให้ไม่สามารถดำเนินการนิเทศได้ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการนิเทศภายใน ดำเนินการนิเทศภายในไม่ตรง วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารไม่เข้าใจเรื่องการดำเนินการนิเทศภายใน ไม่ได้มีการวางแผนร่วมกัน ครูไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินการนิเทศ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เพิ่มพูล รมศรี (2558, หน้า 208-209) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิผล สำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า 1) ด้านวิธีการและเทคนิคการนิเทศ ไม่ดำเนินการนิเทศตามแผนที่ได้กำหนดไว้ มีวิธีการนิเทศ ที่ไม่หลากหลายไม่ต่อเนื่อง ขาดการยกย่องชมเชย สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการปฏิบัติ การนิเทศ ขาดการนิเทศที่เป็นระบบ ขาดการสร้างข้อตกลงหรือกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ขาดการทำความเข้าใจกัน ของบุคลากรทุกคนในโรงเรียนเกี่ยวกับวิธีการและเครื่องมือก่อนการดำเนินการนิเทศ ขาดการประชุมสรุปผลการนิเทศ

2. รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ มีดังนี้ หลักการวางแผน หลักการพึ่งตนเอง หลักกัลยาณมิตร และหลักการทำงานเป็นทีม 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กลไกการดำเนินการของรูปแบบ 4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ มีดังนี้ การนำและการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบการดำเนินการ การจัดการความรู้และการพัฒนา และการสร้างขวัญ และกำลังใจ 5) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รูปแบบการนิเทศ ภายในโรงเรียนขนาดเล็กที่พัฒนาขึ้นนี้ มีการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากรอบแนวคิดเกี่ยวกับ รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก และแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพของการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก และขั้นตอนที่ 5 ประเมินรูปแบบการนิเทศ ภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิชัย มานะพิมพ์ (2556, หน้า 142-147) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนา

รูปแบบการนิเทศภายในเกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการนิเทศภายในเกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียนและสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการนิเทศภายในเกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในเกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการนิเทศภายในเกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ สอดคล้องกับ ภันทิรา สุภาร (2557, หน้า 146-150) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21 โดยมีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบและรูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21 ขั้นที่ 3 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21 และขั้นที่ 4 ตรวจสอบและยืนยันรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน หลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก จากข้อมูลและปัจจัยแนวคิดที่ได้จากการศึกษาวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 ขึ้นมาแล้ว ได้มีการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กโดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูวิชาการ ครูผู้สอน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษา และได้มีการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ในขั้นตอนสุดท้ายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้บริหารระดับปฏิบัติ และผู้บริหารระดับนโยบายในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กที่นำเสนอมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ทุกองค์ประกอบ ซึ่งสอดคล้องกับ Eisner (1976, pp. 192-193) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบรูปแบบในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณคือการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน ต้องใช้ความรู้ ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ วาโร เฟ็งส์วัลด์ (2553, หน้า 11) ได้เสนอแนวทางการประเมินรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ การทดสอบรูปแบบในบางเรื่องไม่สามารถกระทำได้ โดยข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยการประเมินค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบ หรือการดำเนินการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทางสถิติ และงานวิจัยบางเรื่องนั้น ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลขแล้วสรุป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการนำครูให้สามารถขับเคลื่อนการนิเทศภายในโรงเรียนตามรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน

1.2 ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานตามรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับความร่วมมืออย่างเป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหาร ครู และนักเรียน ที่ควรมีความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์

และวิธีการดำเนินการรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก เน้นหลักการทำงานเป็นทีมในลักษณะเครือข่าย และการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการนำรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กไปใช้ และมีการสะท้อนผลการประเมิน เพื่อนำไปพัฒนาตนเอง และพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

1.3 ในการดำเนินงานตามรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนนี้ เนื่องจากบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนน้อย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะเครือข่ายจะอยู่ในวงจำกัด จึงควรมุ่งเน้นให้มีการสร้างเครือข่ายกับภายนอก โดยเฉพาะสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในกลุ่มโรงเรียน โดยมีเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สื่อสารกัน การทำงานร่วมกันโดยใช้ระบบออนไลน์ ทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงที่ทันสมัย รวดเร็วและเป็นปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย ครั้งต่อไป

2.1 การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในจากปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนที่หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์

2.2 การศึกษารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนตามขนาดของโรงเรียนบนพื้นที่สูง ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

2.3 การพัฒนากลยุทธ์การนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- กรองทอง จิระเดชากุล. (2550). *คู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารอักษร.
- เพิ่มพูน รมศรี. (2558). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิผล สำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1*. วิทยานิพนธ์ ศ.ด. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ภณชิตรา สุภาร. (2557). *รูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21*. วิทยานิพนธ์ ป.ร.ด. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณพร สุขอนันต์. (2550). *รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก*. วิทยานิพนธ์ ป.ร.ด. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). *การวิจัยพัฒนารูปแบบ. วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2553*.
- วิชัย มานะพิมพ์. (2556). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่เกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ป.ร.ด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- วิไลลักษณ์ วชิรสกุลโชค. (2560). *การนิเทศภายในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาห้วยไคร้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่.
- สมพิศ กาติบ. (2556). *กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน*. วิทยานิพนธ์ ศ.ด. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การดำเนินงานรวมโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

- สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ. (2554). *ยุทธศาสตร์การวิจัย (พ.ศ. 2555-2559): ภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.(อัสสำเนา)
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2549). *การศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาการพัฒนา คณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ 1*. กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟิก.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2559). *แผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุวดี อุปินใจ. (2553). *การพัฒนากลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือ*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี โพธิ์ทอง. (2544). *การนิเทศการศึกษา ในเอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชา EA 615*. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Eisner, E. (1976). Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation. *Journal of Aesthetic Education*.